

[B] **“GA MAAR, Vlieg Maar Weer Uit”.**
EEN VERZAMELBUNDEL VAN
ROB SCHOUTEN

Voor een bundel van een levende dichter is het een opmerkelijke en bij eerste lezing een al te opzichtige opener. Vooraan in *Vuil goed*, de anthologische bundel met verzamelde poëzie van Rob Schouten, staat de facsimile van een brief. Op 7 april 1976 dankte de Nederlandse uitgever Theo Sontrop de nog onbekende student-dichter voor twee gedichten die voor publicatie in het literaire tijdschrift *Maatstaf* zijn aangeboden. Sontrop deelde mee “enig vertrouwen in [Schoutens] creatieve kwaliteiten” te hebben en voegde eraan toe dat hij niet eens verbaasd zou opkijken “als u dit vertrouwen zelf al had”. Hij informeerde naar méér werk dat in het fonds van De Arbeiderspers niet zou misstaan. Wellicht onder de indruk van Schoutens vroegste romantisch-esthetistische dichtwerk stelde Sontrop de “uitgave van een mooi, elitair en ongetwijfeld niet voor iedereen betaalbaar boekje” in het vooruitzicht. In het ‘Voorwoord’ dat Rob Schouten in *Vuil goed* heeft opgenomen, krijgt de lezer deze wetenswaardigheden over het literaire debuut te lezen. Verzamelbundels die literatuurhistorische data aanreiken, en in dit geval een gedocumenteerde terugblik met facsimile en transcriptie van bronnen, kunnen makkelijker met wetenschappelijke en/of postume tekstedities worden verbonden dan met “zelfbloemlezingen” van hedendaagse schrijvers. Ik kom erop terug.

De term “zelfbloemlezing” is in 2001 gemunt door Ad Zuiderent in *De tweede gisting*, een essaybundel over compositiepoëtica’s in de moderne poëzie. Schrijvers achten op specifieke momenten de tijd rijp voor een retrospectieve onderneming, met name een bundeling van vroeger werk, al dan niet gefilterd vanuit een actueel perspectief. De filter wordt bepaald door overwegingen van promotioneel-commerciële, literair-strategische, historische of poëtische aard. Sinds de jaren negentig zijn “zelfbloemlezingen” (of auteursedities) verschenen van onder anderen Barnard, Bernlef, Beurskens, Brassinga, Claus, Enquist, Gerlach, Gruwez, Hertmans, Jansma, Nolens, Komrij, Kopland, Korteweg, Kouwenaar, Nooteboom, Oosterhoff, Ter Balkt en Van hee. Ook Schouten

De jonge Rob Schouten © De Arbeiderspers /
Fotograaf Bert Nienhuis.

heeft het parcours waarlangs zijn dichterschap zich ontwikkelt nu van een merkteken willen voorzien. Ruim drie decennia na zijn debuut *Gedichten I* (1978) en terugblikkend op tien afzonderlijk uitgegeven dichtbundels (tot *Spijsamen*, 2007) presenteert *Vuil goed* een door de dichter geconstrueerde staalkaart van een omvangrijke poëtische productie. Gezien de retrospectieve blik en de aard van Schoutens dichterschap is het wellicht niet verwonderlijk dat de verzameling aanvangt met een van de getuigenissen van een ontluikend schrijverschap (of de eerste publieke profilering).

Uit het corpus met “zelfbloemlezingen” in de moderne Nederlandstalige poëzie blijkt dat de samenstellers verschillende selectiecriteria hanteren. Niet alleen de aanleiding en de opzet zijn uiteenlopend, ook in de methodiek zien we een veelheid van procedés. Dichters herschrijven in mindere of meerdere mate voor de gelegenheid vroeger gebundeld werk. Anderen voegen toe of elimineren versregels, strofen en gedichten. In sommige gevallen wordt de bundelarchitectuur overhoop gehaald, een andere keer is een

eigenzinnige selectie uit alle gebundelde poëzie tot stand gebracht. Schouten behoort vooral tot die laatste categorie. Lezen we de teksten in *Vuil goed* naast de oorspronkelijke uitgaven, dan blijkt de creatieve inbreng van de terugblikkende schrijver nogal beperkt. Uit de tien verzamelde dichtbundels is gebloemleesd volgens het klassieke recept: in de vroege poëzie wordt aanzienlijk gesnoeid, met respectievelijk elf en dertien gedichten uit de eerste bundels. Vanaf *Carabas ontvlucht* (1982) en vooral in de dichtbundels die sindsdien telkens na drie of vier jaar zijn uitgegeven, heeft de dichter met gulle hand geselecteerd. De drie jongste bundels – *Infaste dienstprognose* (2000), *Apenlier* (2004) en vooral *Spijsamen* (2007) – leveren het merendeel van de verzamelde gedichten. In het woord vooraf licht Schouten dat vertrouwde recept toe: de eerste gedichten konden “mij, om een of andere reden, bij nader inzien toch minder [...] bekoren”.

Het dichtwerk heeft in de loop der jaren in verstechniek en poëtische visie een accentverschuiving ondergaan. Schouten liet na de briefwisseling met Sontrop en enkele publicaties in *Maatstaf* voor het eerst van zich horen met beide bundels *Gedichten* (1978 en 1979). Tien jaar na Faverey debuteerde weer eens een Nederlandse dichter met deze titel. Na de avant-gardistische experimenten van de neorealisten (met Armando, Vaandrager en Verhagen) zette zich in het Nederlandse poëzielandschap aan het begin van de jaren zeventig een restauratieve (neoromantische) beweging in. Na het verdwijnen van *De nieuwe stijl* (in 1966) en *Barbarber* (in 1971), het blad van J. Bernlef en K. Schippers, manifesteerde zich in Nederland een verschuiving van – in de radicaalste vorm – “anoniem informatisme” naar expressieve en veelal zelfspottende gevoelslyriek. In het werk van Hans Verhagen (*Duizenden zonsondergangen*, 1971) en Armando (*Dagboek van een dader*, 1973) kunnen we die verschuiving het scherpst waarnemen. Schoutens debuut situeert zich in de poëziehistorische context van de neodecadente zwarte romantiek. In het Vlaamse literaire systeem worden het vroege dichtwerk van Luuk Gruwez, met *Ach, wat zacht geliefkoos om een mild verdriet* (1977), en Jotie T’Hoofts *Schreeuwlandschap* (1975) tot de tendens van de zwarte romantiek gerekend. Een soortgelijke narcistische of dandyeske pose treffen we aan

in wat Schouten nu zelf de “Sturm und Drang” van zijn beginnende schrijverschap noemt. *Gedichten I* en *II* worden in de optiek van de latere dichter weliswaar als “overmoedig en overvloedig” getypeerd. Toch blikt hij in de inleiding van *Vuil goed* met liefde terug op zijn eerste stappen in de poëzie: ondanks “de grootspraak” zijn de neoromantische gedichten hem nog steeds “dierbaar”.

Geleidelijk hebben de vormvaste gedichten (met rijmpatroon en regelmatig metrum) – deze formele bekommernis was overigens een symptoom van de restauratieve beweging in 1970 – plaats geruimd voor meer verslibristische dichtkunst. Al moet worden opgemerkt dat ritme en metrum (ook de door Schouten zelf aangehaalde vijfvoetige jambe) nooit helemaal zijn losgelaten. Niet alleen de keuze voor een vrije dichtvorm, ook het vermengen van taal- en stijlregisters, hier en daar de relativerende parentheses, zijn karakteristieken van het werk van Schouten sinds de jaren negentig. De dichter omschrijft vandaag de eigen productie als “een soort weerstand” “tegen de vuiligheid van de wereld en de mens” en “tegen overmatige reinheid”. Meteen levert deze lezing een auteursintentionele inkijk in de keuze voor de titel *Vuil goed*. Precies de speelse, ironische en sarcastische blik op de mens als “vindingrijke soort” (in *Infauuste dienstprognose*) en de solipsistische ingesteldheid van het lyrische subject hebben voor nogal wat tegenwind in de receptie van Schoutens werk gezorgd. De dichter zelf wijst erop in het voorwoord. Kritische commentaren als “korzelig” en archaïstisch beschouwt hij nu als “complimenten”. Wat de dichter onvermeld laat, is dat de kregelige reacties misschien even vaak toe te schrijven zijn aan zijn jarenlange activiteit als poëziecriticus. Schouten neemt expliciet poëticaal stelling in en ook daarop is het eigen ironisch getoonzette romantische dichterschap wel eens afgerekend. Het is op zijn minst merkwaardig dat op het achterplat van *Vuil goed* de dichter nog maar eens als “postmodernist avant la lettre” wordt gepresenteerd.

Mustafa Stitou schreef in zijn korte periode van criticus voor *Vrij Nederland* een van de scherpste beschouwingen over de poëzie van de huisrecensent. Schoutens poëzie zou getuigen van de “mislukking van elk streven naar verheffing” en dus als ontluisterende zelfanalyse kunnen worden

gelezen. Hoezeer het subject ook boven zichzelf wil uitstijgen, het ik kan nu eenmaal niet worden weggecijferd. Hij is een “rusteloze twijfelaar” die zich terughoudend opstelt ten opzichte van “een authentiek innerlijk”. Als buitenstaander schrijft het ik egocentrische poëzie waarbij het gewone als raadselachtig of verbazingwekkend wordt benaderd. Zoals in de openingstrofe van ‘Een schuilplaats’ (in *Bij bewustzijn*, 1996):

Ik prevelde zonder geluk op straat
maar wat. Niemand nam er notitie van.
Zwijgend hield ik mij op in een portiek.

Herlezen we Schoutens poëzie, zoals door de dichter in een verzamelbundel gepresenteerd, dan zien we nog steeds – en scherper dan voorheen – de narcistische blik die in het debuut nog tot megalomanie leidde. Alleen heeft ironie de “Sturm und Drang” stilaan gerelativeerd en de eclecticische opbouw van de gedichten verdrong de solipsistische toon. In het licht van deze verschuiving, hoezeer Schouten naar eigen zeggen zijn eerste “kinderen” vandaag nog altijd kan koesteren, moet de afdruk van de brief van Sontrop mogelijk niet alleen als melancholisch gebaar maar toch vooral als ironische “exposure” worden gelezen.

YVES T'SJOEN

ROB SCHOUTEN, *Vuil goed. Een keuze uit al zijn gedichten*,
De Arbeiderspers, Amsterdam, 2011, 221 p.